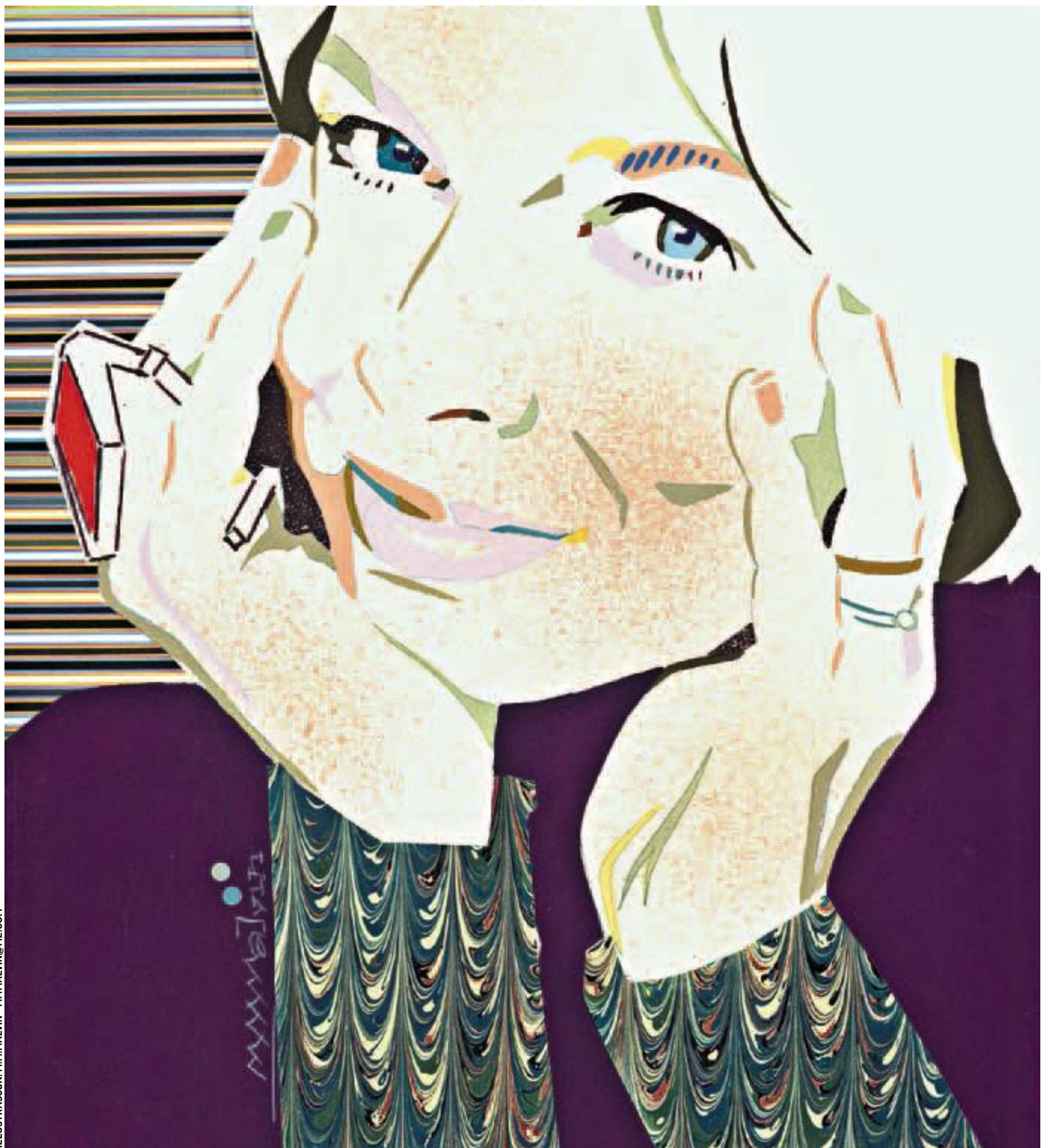

BOKMAGASINET

ILLUSTRASJON: M.M. MALVIN - MMALVIN@NE.COM

DYREKJØPT

Linn Ullmann skriver om de største verdiene – og om tapet av det umistelige.

INTERVJU SIDE 4-5

Zlatan: Sår og morsom fotballbiografi.

**ANMELDELSE
SIDE 18-19**

Alvor: Det er mye hard valuta i denne romanen: Hva er ting verdt?

FØR DU VÅKNER

INGVILD BRÆIN

Jeg skriver om det jeg er redd for. Jeg er livredd for å bli løyet til. Og ikke gjennomskue det. Folk kan ha en falsk tone selv når de er inderlig oppriktige. Jeg er redd for å bli løyet til i kunsten også, men da snakker vi kanskje heller om løgnaktighet, sier Linn Ullmann.

Hun er ute med sin femte roman, «Det dyrebare». Her lyver personene for seg selv og hverandre, de fortrenger, forvrenger, noen lyver for å overleve.

– Men i en tid hvor selvbiografisk stoff diskuteres så inngående, får vi jo minne om at alle romaner er løgn, enten forfatterne bruker sitt virkelige navn eller ikke. Det er det en roman er.

Hva er begynnelsen?

Arbeidet med «Det dyrebare» startet med at hun så for seg tre bilder.

– Jeg ville ha med en jente som forsvant, for å se på hva dette gjør med dem rundt. Jeg visste tidlig at det måtte ha skjedd noe forferdelig, en forbrytelse. Det andre bildet var av en gammel forelder som ligger og dør, og som ikke lenger klarer å skille virkelighet og fantasi. Det tredje var den svarthårete, sinte, til tider nesten voldelige Alma. Så jeg begynte altså med to bilder og en skikkelse, sier Ullmann.

LINN ULLMANN

■ f. 1966. Debuterte med romanen «Før du sovner» i 1998. Siden fulgte «Når jeg er hos deg» (2001), «Nåde» (2002) og «Et velsignet barn» (2005) før årets roman «Det dyrebare».

■ Ble tildelt Den norske leserprisen for «Nåde». Samme roman ble kåret til en av årets ti beste romaner av danske Week-endavisen. «Et velsignet barn» ble kåret til beste oversatte roman i The Independent. I 2007 fikk hun Amalie Skram-prisen for sitt forfatterskap. Hun er oversatt til 31 språk.

■ Satt i 2011 i hovedjuryen på filmfestivalen i Cannes sammen med blant andre Robert De Niro, Jude Law og Uma Thurman.

To bilder og en skikkelse ble til en fortelling om hvordan menneskene preges av en dramatisk hendelse: at nitten år gamle Mille forsvinner, og blir funnet død to år seinere. Det gjør noe med livene til den utro Jon Dreyer med skrivesperre, til kona Siri som har sitt å stri med fra oppveksten, til den uberegnelige og merkelige datteren Alma, som likner sin vanskelige mormor Jenny.

Men var det hendelsen med Mille som satte i gang løgnene, situasjonene som oppsto, skadene på relasjonene? Avdekket hendelsen snarere hva som var i gjære i folk? Eller er det uklart om de har noe med hverandre å gjøre?

– Jon spør seg: Når begynner og slutter en historie? Blant mine temaer har dette alltid vært viktig: Når inntreffer den lille bevegelsen som utløser noe? Noe jeg ønsker å utforske som forfatter, er dessuten at hva man kaller den bevegelsen er avhengig av belysning; den forandrer seg med hvem som snakker om den.

Et fint dødsleie

Soning og forsoning er sentrale begreper i romanen. For eksempel

blir det ikke lettere med årene for Siri å komme i overensstemmelse med sin mor, Jenny. Jenny har ikke drukket på 20 år når hun plutselig finner ut at hun skal gi seg flaska i vold under en bursdagsfeiring hun ikke har bedt om. Seinere sykner hun hen, forlater sine mentale storhetsdager, og dør.

– Vi har ofte tanker om hvordan det skal være når noen dør, hvordan det skal skje. Det skal gjerne være et fint dødsleie og så skal det hele ende med forsoning. Men kan slikt hende? Ikke for mor og datter i denne romanen, i alle fall. Det står fremdeles åpne sår og åpne spørsmål igjen. Vi ønsker å kunne legge ting bak oss, begynne med blanke ark, lukke en dør. Men jeg vet ikke om det er mulig å lukke den døra helt, kanskje den alltid må bli stående litt på gløtt. Og jeg vet ikke ved hvilket tidspunkt man kan si at man har blanke ark, sier Ullmann.

Øyeblikket om morgenen

Det Ullmann kaller «en fantastisk skremmende låt» fra 1600-tallsoperaen «King Arthur» av Henry Purcell og John Dryden, «The Cold Song», har vært en underliggende referanse for romanen. «King Arthur» har forblitt på operarepertoaret fram til i dag, og «The Cold Song» er blitt gjenstand for utallige tolkninger av operasangere.

– Den handler om en som blir vekket fra de døde, og det er en forferdelig oppvåkning. Jeg tror jeg med denne romanen har gjort et forsøk på å strekke det oppvåkningsøyeblikket ut, fra du sover til du er våken og ser alt, den grufulle prosessen det er.

– En oppvåkning over nesten 400 sider?

– Ja, til alt som er rundt personene. Jeg tror det er noe mange kjenner igjen, det ene, korte øyeblikket om morgenen hvor du ikke husker at noe er fælt, at du er blitt sveket eller at du er i sorg.

MELLOMROMMET: Inspirert av en 1600-tallsop

– Hva er det dyrebare, som tittelen peker mot?

– Det må være opp til leseren. Men det er mye hard valuta i denne boka: Hva er ting verdt? Hva var Milles liv verdt? Hvis en leser Jane Austen, tenker en gjerne at hun var så romantisk. Men det var hun ikke, hun var knallhard på verdier, og satte spørsmålstegn ved ting som brøt med disse. «Romeo og Julie» har det samme i seg, man tenker på stykket som verdens mest romantiske verk, men det handler vel så mye om verdier: Hva er dyrebart og hva er det ikke.

Hva vi skatter

Gjennom fem romaner har Ullmann naturlig nok forløst prosjektene i ulikt språk og tone. Det er likevel interessant å se kontrasten mellom debutromanen «Før du sovner» og årets roman. Der debutboka var burlesk og leken, har alvoret og mørket senket seg over «Det dyrebare» – til tross for fremdeles humoristiske setninger som: «Jon smilte sitt aller mest sjarmerende smil og stilte den hofteropererte gamle damen et eller to hofterelevante spørsmål før han unnskyldte seg og gikk.»

– Jeg er nok et annet sted nå som forfatter. I dag ville det vært utenkelig for meg å skrive at en mann ble til en fisk, som falt meg helt naturlig i debutromanen. Det er et større alvor i denne boka, større konsekvenser. Men i sentrum står da også en veldig ond hendelse.

En situasjon som derimot gjentar seg fra den første til den siste boka, er at noen barn graver ned en skatt. Hva er det med Ullmann og skatter?

era har Linn Ullmann prøvd å strekke oppvåkingsøyeblikket ut over en hel roman.

FOTO: ANNIKEN C. MOHR

– Hm. Jo. Da får jeg vel bare si det som det er, at da jeg var sju år, tok faren min meg med for å grave ned en skatt. Det gjorde et uutslettelig inntrykk på meg. Han sa det måtte koste, vi måtte legge noe virkelig fint ned i esken. Fra kontoret hans – det var hjemme, men vi kalte det kontoret – tok han med en haitann. Han sa i alle fall at det var en haitann. Han la også i et bilde av moren sin. Da jeg kom med to ting, blåste han av meg og sa jeg måtte finne noe bedre. Jeg endte opp med å legge hundre kroner der, som var en formue den gangen, og et armbånd. Vi gravde det ned på stranda.

– Du lar en av barna i «Det dyrebare» si at det er ingen skatt om vi graver den opp igjen?

– Ja, jeg har jo vært med på å grave opp igjen skatter også, og da er de ikke skatter lenger. Det er ingen skatt om det ikke er verdifullt, og det

er ikke en skatt om du graver den opp. Mennesker driver jo og graver ned ting som er dyrebare. Vi graver hverandre ned når vi dør. Noen graver ned en tidskapsel som skal åpnes til andre tider. Å grave ned handler både om å få noe bort, men også om å bevare. I overført betydning kan det handle om hvor mye vi skal la ligge begravet, hva som tåler dagens lys, hva som kan snakkes om.

– Kan vi overføre det til kunsten også: det mange kunstnere sier de strekker seg mot, men aldri kan nå? At noe er nødt til å være utilgjengelig for å være virksomt?

– Ja, Hans Herbjørnsrud snakker jo om dette, om *pregningsøyeblikket*. Det man aldri eksplisitt skriver om, men som alt kommer ut fra. Knausgård har kalt prosjektet sitt for litterært selvmord – han har på en måte gravd opp skatten. Nei vent, jeg kan ikke snakke om Knausgård jeg også. La meg bare ikke snakke om Knausgård. Gertrude Stein sa «The stories you tell you never write». Det er for eksempel vanskelig å snakke om en bok mens man skriver den. Setter du ord på prosjektet, reduserer du det – jo mer du snakker om boka, desto mer forsvinner den.

Jeg er nok et annet sted nå som forfatter.

LINN ULLMANN

– Men i dette tilfellet, hvor boka handler om forsvinning, ville det kanskje passet bra?

– Ja.

Ullmann ler.

– Jeg kunne kanskje snakket boka helt bort under lanseringen.

Fortelleren som synes

Romanen innledes av et sitat av Gunnar Ekelöf: «Men själva Ditt försvinnande är kvar». Det er altså en tilstedeværelse ved det som forsvinner – «nærest er du når du er borte», for å sitere Tor Jonsson. Men det er også noe som glipper i nærværet («noko er borte når du er nær»).

– Å fortelle er å levendegjøre, men også en måte å viske noen ut på. Det samme gjelder fotografiet: Mille er redd for å bli tatt bilder av, det er jeg også. Fordi det både er en virkeliggjøring og en måte å bli borte på.

– Hvordan kan du bli borte på et bilde, som fanger deg opp?

– Kjell Askildsen har skrevet en novelle som heter «Jeg er ikke sånn, jeg er ikke sånn». Det er svaret. Moren til Mille er kunstfotograf og har tatt masse bilder av Mille som barn, og gitt det ut i bokform under sitt eget navn. Mille opplevde at hun forsvant i det. Hun kjente seg ikke igjen.

– Ikke før Jon Dreyer tar et bilde av henne?

– Nettopp, for han ser henne. Hun føler seg sett av ham. Det handler jo også om å bli sett eller ikke sett.

– Du tar ofte utgangspunkt i familien i litteraturen din. Jeg tenker det er litt sånn: Vi trenger ikke dra lenger unna enn til familien for å få det følt?

– Jeg bruker ofte familien, men jeg tenker ikke at jeg er en som skriver klassiske familieromaner. «Nåde» er dessuten et unntak, den er mer et kammerspill. Men familier består av alle spektrere, voksne, barn, gamle. Familier har sine minner, sitt eget språk, egne regler, til og med egne sanger, og hemmeligheter. Familien er et minisamfunn, som en forfatter kan få mye igjen for å gå inn i.

Linn Ullmann er en forfatter som ikke skjuler fortellerstemmen sin. Hun kan skrive «La meg få presentere ...» eller «Det jeg skulle fortelle var følgende:». Gjør hun dette for å peke på at romanen er dikt og forbannet løgn?

– Det er nok både-og. Man kan bli lurt av den stemmen også, ikke sant? Så skaper det enda et lag. Men jeg ønsker jo å si til leseren: Kom, vær hos meg. Jeg blir ofte stresset når jeg leser anmeldelser av bøker hvor det står at forfatteren «innfrir ikke». Hele mitt prosjekt går på å ikke oppfylle andres forventninger. Jeg tror jeg ganske enkelt bare sier: Kom, vær hos meg.

bokmagasinet@klassekampen.no

ERLEND LOE FVONK

“Med boblende fortellerglede dikter Erlend Loe fram et rom der landets mektigste mann endelig kan få være seg selv. (...) *Fvong* er først og fremst en ytterst underholdende bok om et vennskap utenom det vanlige.”

Kjersti Juul, Vårt Land

“Loe skaper flere underholdende situasjoner med dette tegneserielignende universet. Både på og mellom linjene finner vi tydelig kritikk av Det Norske Sosialdemokratiets forståelses- og væreformer.”

Arne Hugo Stølan, VG